

AŞIK DERTLİ'NİN TARİKATI MESELESİ

Doç. Dr. M. Öcal OĞUZ

Aşık tarzı şiir geleneğinin halle muhtaç meselelerinden birini de dinî, mezhebî ve tasavvufî terminolojisinin tahlilî meydana getirmektedir. Yüzyılımızın başında Türk ilim dünyasının büyük ilgisine mazhar olan aşık edebiyatı hakkında varılan sonuçların, ortaya atılan görüşlerin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Aşık Edebiyatı'nın yayla hayatını şiirleştiren Karacaoğlan, Dadaloğlu gibi az sayıdaki temsilcisi bir kenara bırakılacak olursa, diğer aşıklarda şu veya bu şekilde dinî, tasavvufî veya mezhebî tercihlerin bir vicdanî kanaat olmaktan öte bir propaganda aracı olarak yer yer şiirle yansıtıldığı bilinen bir husustur. Osmanlı asırlarında bir tarikate girmenin, bir mürşide bağlanmanın bir modadan ziyade bir sosyal zaruret olduğu, aşıkların da bu kurala uyduğu anlaşılmaktadır. Naşki, Halvettî, Kadiri gibi sünnet karakterli tarikatlerin yanında Alevî-Bektaşî tarikatlerin de aşıkları kendilerine bağladığı bir vaktadır.

Bir aşığın Nakşî, Halvettî, Kadiri, Bayramî, Rûfai olması fazla dikkati çekmezken, Alevî veya Bektaşî olması hem halk hem de araştırmacılar tarafından ilgiyle karşılanmaktadır. Bunda ise; "bizden" veya "bizden değil" şeklinde benimsemeye veya reddetmeye dayalı bir tercihin etkili olduğu görülmektedir.

Çoğunun hayatları hakkında fazla bilgimiz bulunmayan, şiirleri sözlü gelenek veya bu geleneğin daha erken dönemlerde yazıya aktarılmış metinlerini ihtiva eden cömk ve mecmua denilen defterler kanalıyla günümüze ulaşan aşıkların tasavvufî görüşlerini ve hangi tarikate bağlı olduklarını nasıl anlayacağız şeklindeki soru gündemde önemli bir yer işgal etmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda yaygın olarak şiirlelere bakılmak suretiyle bir kanaate va-

rılmaktadır. Mesela; Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Hacı Bektaş Veli, Bektaşilik, On İki İmam, On Dört Masum, Kerbela Vak'ası ve buna bağlı olarak Yezid ve soyuna lanet bir şiirin teması olmuş ise, bu şiirin sahibinin Alevî-Bektaşî zümresinden olduğu sonucuna varılmıştır.

Aşık Dertli, bu bakımdan Deliktaşlı Ruhsatı, Yozgathı Hüznü gibi halk şiirleriyle bir nevî aynı kaderi paylaşmaktadır. Yani sünnet bir âileden gelmek, çeşitli sünnet tarikatlere intisap etmiş olmak, bu arada da "Alevî Bektaşî" zümrelerinin yücelttiği değerleri yüceltmek, onları şiirlerine konu yapmak... Dertli'nin aslında hiç lüzum olmadığı halde "alevî mi yahut sünnet mi olduğu" tartışmalarını içinden çıkılmaz intibai veren bir mecraa sürükleyen terminoloji meselesine terimlerimizi tarif ederek yaklaşalım:

"Alevî" kelimesi; sözlük anlamıyla "Ali"ye mensup olan, Ali'yi seven" demektir. Hz. Ali'yi ehl-i beytî (Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) İslâm tarihinde ziyadesiyle seven milletin Türkler olduğu bilinmektedir. Gerek sünnet mezhep ve tarikatlerde gerekse bunların dışında kalan tarikatlerde Ali ve ehl-i beyt sevgisi güçlü bir şekilde yaşatılmıştır. Alevî zümresinden olmayan aşıkların şiirlerinde bu sevgiyi bütün samimiliği içinde görürüz. Sünnet Türk kitleleri de Hz. Ali'nin, Hz. Fatıma'nın, Hz. Hasan'ın ve Hz. Hüseyin'in ve onların soyundan gelenlerin adlarını çocuklarına verirler ve hatıralarını saygıyla yaşatırlar, naklederler. Hz. Ali, Türkler arasında büyük bir destan kahramanı haline getirilmiştir. Demek ki, bu çerçeveye içinde değerlendirildiği zaman bütün Türkler Alevî'dir demek yanlış olmaz.

Asıl ihtilaf, "Alevî"liğin bir siyasi cereyan haline getirilmesi noktasında top-

lanmaktadır. Alevîliğin siyasi bir cereyan haline gelişinin tarihi, İslâm tarihi kadar eskidir. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde ilk kıvılcımları atılan, Hz. Ali'nin halifeliği döneminde hızlanan ve nihayet Kerbelâ Vak'asıyla siyasi bir cereyan haline gelen ve daha çok Anadolu'da Alevîlik olarak tanınmakla birlikte İslâm dünyasında Şiilik olarak adlandırılan bir hareket ortaya çıkmıştır. Şiilik, ana fikri itibarıyla Hz. Ali'yi Hz. Muhammed'den sonra halife tanıyan ve sonra gelecek halifelerin onun soyundan olması gerektiğini savunan bir siyasi cereyandır. Şiilik; Zeydîlik, İsmailîlik ve İmamiyye olmak üzere üç ayrı kola ayrılmıştır. Türk tarihi açısından bunlar içinde en önemli kol, İmamiyye'dir ve Caferiyye olarak daha yaygındır.

Türkler'in bir siyasi cereyan olan Caferîlikle en büyük temasları Safevî devletinin kuruluş tarihine rastlar. Safevî hükümdarı Şah İsmail'in Türkler arasında Şii inancını yayma teşebbâleri, fikri bazı ayrılıkların siyasi bir çehre kazanmasını sağlamıştır. Bugünkü Azerbaycan ve Anadolu Türk boyları arasında Safevî ve Osmanlı Devleti arasındaki nüfuz mücadelesi, sünnetliliği ve alevîliği birbirlerine karşı katılaştırmıştır. İmamiyye'nin kurucusu, Peygamber soyundan gelen ve altıncı imam olarak kabul edilen Cafer Es-Sadık, mezhepler arası ihtilaflar bir yana bırakılırsa ana hatlarıyla bir çok bakımdan sünnet inancılara (Tevhid-Nübüvvet) sahiptir. Safevî devletini kuran Şah İsmail, imamiyye'nin siyasi güç olmasını sağlarken, sünnet mezheplere karşı şiddet kullanmış, ezan metnini değiştirerek "Eşhedü enne-Âliyyen veliyyullah" sözünü eklemiştir, Hz. Ebubekir, Ömer ve Osman'a da lanet edilmesini emretmiştir. (Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, "Çağımızda itikadî İslâm Mezhepleri". s. 147) Safevî hanedanının kuruluşundan yarım yüzyıl önce bu coğrafyada yaşayan Türklerin âbidevi eseri olan Dede Korkut Kitabı'nda Hz. Hüseyin sevgisi ile Hz. Osman saygısı bir arada yaşarken bu tarihten sonra yollar ayrılmaya başlamıştır. İtîdalin kaybolduğu bu sırada, karşılıklı inatlaşmalar ve zulümler sonucu Şiilik, Anadolu'daki tatbikatıyla Ali'yi

Allah kabul eden fraksiyonların ortaya çıkmasıyla tamamen farklı bir yapıya bürünmüştür. Bu şekildeki Alevîlik tabiatıyla hem çoğunlukta Alevîlerin hem de sünnetlerin kabul etmediği bir aşırılık olarak günümüze gelmiştir.

Bektaşîlik ise; adını Hacı Bektaş Velî'den alan, XVI. yüzyılın başında Balıca Sultan tarafından erkan ve adabı belirlenen yani bir tarikat haline getirilen bir mütedil yoldur. Bektaşî tarikatı ana hatlarıyla Caferiyye mezhebinin benimsediği prensiplere (Ehl-i beyt, on iki imam vb.) bağlıdır. Anadolu'da öteden beri mensupları bulunan Haydarî, Kalandarî gibi tarikatlerin (Hurufîlik de dahil) ve Yesevî annanesinin terkibinden meydana gelmiştir. Hacı Bektaş Velî'nin Osmanlı devletinin kuruluşunda ve büyümesinde manevî rolü olduğuna kuvvetle inanılmaktadır. Hatta Yeniçeri teşkilatı, onu kendilerine manevî pir kabul ederler. 1826 yılındaki lağvediliğine kadar Yeniçeri teşkilatı, gerek Avrupa'da gerekse Afrika'da olduğu gibi Asya'da özellikle de Şiiliğin merkezi olan İran'da birçok savaşlar kazanmış, Safevî devletine karşı uzun asırlar savmış bir teşkilat olarak, Safevî devletini tutan Alevî Türkmenlerden siyasi bakımdan da ayrılır. Alevîlik soy takip ederken, yani Alevî bir anne-babadan doğmayı gerektirirken, Bektaşîlik bir Osmanlı tarikatı olarak girişte tamamen şahsî tercihi ve ferdi esas almıştır. Bu bakımdan Alevîlere göre sonradan Alevî olunması mümkün değildir. (Tıpkı Yahudîlikte olduğu gibi...)

Anadolu Alevîlerinde "müşahiplik" önemli bir kurumdur ve bu kurumun işlemesi için bir kişinin Alevî olması yetmemektedir, âilenin tamamının Alevî olması gerekmektedir.

Bu noktada, Aşk Dertli'nin Bolu'nun Şahnalar köyünden olması, bu köyün XIX. yüzyılda da sünnet Türklerce meskun bulunması, dikkate alınınca Alevî olmadığından ortaya çıkmaktadır. Yukarıdaki tarif çerçevesinde Dertli'nin Bektaşî tarikatine mensup olduğu ise pekâlâ iddia edilebilir.

XVI. yüzyıldan sonra Anadolu'da yaşayan Alevî âşiklarda gördüğümüz bazı özellikleri hatırlatmakta fayda vardır,

Dertli'nin şiirlerini daha iyi anlayabilmek için. Bu şiirlerde Hz. Ali, Ehl-i Beyt sevgisi, Kerbelâ hadisesi, On İki imam meselesi hemen göze çarpar. Bunların yambaşında kesif bir Osmanlı karışıklığı dikkati çeker. Meselâ bu yüzyılın güçlü şairi Pir Sultan Abdal, Kanunî'nin, Şah İsmail'den Bağdat'ı alması üzerine söylediği şiirde açıkça Şah İsmail taraftarlığını ve Bağdat'ın fethinden duyduğu üzüntüyü ortaya koymuştur:

*Güsel Şah'ım çok yerlerden göründür
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı
Şah'ım birdir binbir dona büründür
Aslı nedir neye verdin Bağdat'ı*
(İbrahim Astanoğlu, "Pir Sultan Abdallar", s. 97)

Yine bu dönem Alevî şairlerinde:

*Hasan-ül Asherî Mehdi
Var idi gelmedi ahdi
Yıkılsın Yezid'in tahtı
On iki İmam Ali Alim*

şeklinde Osmanlı düşmanlığına yer verilir. Bu dönemde inanç bakımından tevhidten ayrılan zümreler de göze çarpar:

*Gafil kaldır gönülünden gümanı
Bu mülkün sahibi Ali değil mi
Yaratmıştır on sekiz bin âlemi
Ruhların veren Ali değil mi
Binbir adı vardır bir adı Hızır
Her yerde çağırsan orada hazır
Ali padişahdır Muhammed verir
Bu fermanı yazan Ali değil mi*

Aynı yüzyıllarda Bektaşî tarikatine mensup Yeniçeri şairleri ise fetihten fetihle koşarken, hem Osmanlı Devleti ile hem de genel İslâm kurulları ile hiçbir ihtilafa düşmezler:

*Padişahım Cezayir'in
Yarar arayan yatağıdır
Zaviyesidir hem Resülün
Gerçek erler otağıdır*

*Cezayir'in kahramanı
Kâfire vermez âmanı
Severler Âl-i Osman'ı
Hacı Bektaş hocasıdır*

*Mehanıdır gerçek erin
Hak yoluna verir serin
Benli Ali şehitlerin
Bağ-ı cennet durağıdır*

(Buyuk Türk Klasikleri, 6. Cilt, s. 87)

Bu hulasadan sonra Dertli'nin şiirlerine yönelerek onun tarikatî hakkında bir kanaate varabiliriz. Dertli'nin şiirleri bir bütün halinde ele alındığı zaman onun Osmanlı Devletiyle bir problemi olmadığını görürüz. Onun şiirlerinde Osmanlı devletini kötüleyen, düşmanlık izi taşıyan veya başka bir devlet özlemini yansıtan ifadeler görülmez. Bunun aksine olarak Osmanlı devletinin Yeniçığa ayanlığı veya "kapıcı başlık" denilen bir vergi toplama memuru olarak hizmetinin görülmesi gözden kaçırılmamalıdır. Ayrıca çeşitli Osmanlı paşaları ile olan yakınlığı ve nihayet Sultan Mahmud'un yenilikleri arasında yer alan "fes" hakkında methiyeler yazması onun yaşadığı yüzyılın Osmanlı sosyal hayatı ile entegre olmuş biri olduğunu göstermektedir. Alevî şairlerin Yezid diyerek karaladığı, tahtın yıkılsın diye beddua ettiği Osmanlı sultanına karşı Dertli'nin şu mısraları bu bakımdan manidardır:

*Kurt ile ağınamı geadirdi beraber dünyada
Âd-i Seyfi Şâyî etti millet-i Osmane fes*

*Padişahlıktan murad hanundur ancak âleme
Haşre dah yâd olmağa hanun yeter Sultane fes*

*Bârek-Allah hoş yaratmış Hak nazardan saklasın
Âl-i Osman Devleti Sultânı Mahmud Han' a fes*

*Fes değil medhiye-i festen muradım Dertliyd
Bir ventildir dud-ı Hüsrev ü Hakan' a fes*
(Şemseddin Kutlu, "Dertli", s. 129)

Dertli'nin şiirlerinde "tevhid"e aykırı herhangi bir ifadeye rastlanmadığı gibi Hz. Muhammed'in Allah'ın Resülü olduğu gerçeği birçok defa vurgulanmıştır.

*Dertli bir hikmetten irşad olmadı
Senet mahşer yeri küşad olmadı
Çok Nebiye vardın imdad olmadı
"Şefaat kânisin Mustafa" dedim*

(Ş. Kutlu, s. 147)

Dertli'nin bu kabil şiirlerinin yanında çeşitli nefes, devriye ve kalenderilerinde Hz. Ali, Ehl-i Beyt ve On İki İmam sevgisine, Kerbelâ Vak'asına, dolayısıyla Yezid nefretine bol miktarda yer verdiği görülür:

*Şaî-i kıyâmet râs-ı nedâmet
Serdar-ı şehîdân Şâh-ı Kerbelâ
Makbûl-illallah mevgub-ı Hzret
Dü çeqmim âlemin İbnî Murtaza*

(Ş. Kutlu a. 143)

.....
*Bildiniz mi siz Yeza'dın bağrının taş olduğunu
Zâhîren istâmîmişin bânında hâlâ olduğunu*

*Tu'n kulman derberberle gâherin yaş olduğunu
Ayb görmen Dertli'nin sîsler kısılbaz olduğunu*

*Yâ nice methetmeyeyim dünyâ ve ukbâ nâmî var
Lâ fetâ illâ Ali. İâ Seyfe illâ Zî'î'âli*

(Ş. Kutlu a. 88)

.....
*Aşk-ı soduk muhibb-i Mustâfa derler bize
Derd ile gayret hep-i âl-i abd derler bize*

*Biz gâruha soracak: Ey havm sîs kâmleriniz!
Tâbî-i şâh-ı velâyet Murtaza derler bize*

*Aşk ile tığlar çekip münâbre harp durmuşsun
Ol sebepten havm-i Süfyan "ekhya" derler bize*

*Cân ü baş terkyledik bizler imâmeyn aşkına
Bende-i şâh-ı şehîd-i kerbelâ derler bize*

Daha fazla uzatmaya lüzum görmedigimiz bu ve benzeri şiirlerinde Dertli'nin Şîî mezheplerin yükselttiği değerleri terennüm ettiği görülür. Bu şiirlerin tamamına dikkatle bakıldığında Dertli'nin çok itinalı bir üslup kullandığı hemen fark edilir. Bu şiirlerde Şâh İsmâîl'le huzlanan kavga nun yaratıldığı düşünülür. Osmanlı devletine ve sünni inanca hakaret yoktur. Ancak şurası vaktidir ki Dertli bu şiirlerinde samimi bir Bektaşî talubuna sahiptir. Bunlar da Dertli'nin Bektaşî tarikatine müntesip olabileceğini muhtemel hale getirmektedir. Ancak Ruhsatî, Yoğath Hüzni gibi şairlerde de görüldüğü gibi bu tarz şiirleri bir başka açıdan da değerlendirmeliyiz.

Yapılan çalışmalar açıkça göstermiştir ki Deliktaşlı Ruhsatî, sünni bir âileye mensup bir nakşî şairidir. Ancak onun şiirlerinde de Dertli'nin dile getirdiği bu tarz ifadeler yer alır:

*Mah-ı Muhteram erişti yaş ve matem günüdür
Fırhat ile ahıyar gâhlerinden nemler yine*

.....
*Şehîz şîphânî Yeza'dır bu ayda handan olan
Semîr Mervan değil midir aşkare dâviden olan*

*Biz muhibb-i hanedanîz olsa dünyâ bir taraf
Şehîd-i Şâh-ı Kerbelâ halpe de'ya bir taraf
(Doğan Kaya, "Sivas'ta Aşıklık Geleniği ve Aşık Ruhsatî", s. 185)*

Yine Nakşibendi tarikatine mensup olduğu ve hayatının imamlık yaparak geçirdiği bilenen ve 1986 yılında ölen Yoğath Hüzni de benzer konuları şiirlerinde işlemiştir.:

*Hasâr la'net o hayvana
Gürûh cins-i Mervan'ı
Boyandıran kısıl hana
Hüseyin-i Kerbelâ derti*

.....
*Hâsîni ererlerden tutmuşuz eli
Erhân u yolumuz Hasret-i Ali
Pirtimiz ol Hacı Bektaş Veli
Biz de o dergâhın fakarasıyız*

.....
*Ten târûmdan dilim daimâ
Erini niyâzam etmede hâlâ
Târîhim hak tarîh billâh Hüzniye
Râh-ı erenlerde biz Bektaşiyiz
(M. Öcal OĞUZ, "Yoğath Hüzni", s. 9)*

Sünni çevrelerde doğup büyüyen Dertli, Ruhsatî veya Hüzni gibi şairler neden Bektaşîliğe meylediyorlar, onlar gibi şiirler söylemeye ihtiyaç duyuyorlar sorusu hatıra getirilebilir. Onları böyle davranmaya iten bazı faktörlerden söz edilebilir.

Birincisi bu şiirlerde daha önce de ifade ettiğimiz gibi Ehl-i Sünnet açısından sakınca bulunan sözler yer almaktadır. Ehl-i Beyt sevgisi ve buna dayalı öteki tavırlar sünni düşüncedekilerin de ortak tavrıdır. Ehl-i Beyti sevmek ve ehl-i beyti sevenleri sevmek tasavvuf edebiyatında "tevellâ" terimiyle ifade edilmiştir. Tevellâ, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Türkler arasında tartışmasız kabul görmüştür. Bunun zıddı olarak yer alan "Tebarra" ise; ehl-i beyti sevmeyenleri lanetlemek, onlardan nefret etmek anlamındadır. Esas itibarıyla dikkatle eğilinmesi gereken terim "tebarra"dır. Müslümanlar arasında Hariciler ve Yezidiler dışında ehl-i beyti sevmeyen, Müslüman topluluk yoktur. Şu halde gerçek anlamıyla tebarra, onlar için sözkonusu edilmelidir. Ancak bazı aşırı Alevî gruplar, "tebarra" kavramını,

özellikle ehl-i i sünnet mezheplerine genel olarak da kendilerinden olmayanlara karşı kullanılmaktadır.

Dolayısıyla bir şiirde "Yezid'e lanet" ibaresi geçtiği zaman, hemen kolay hüküm verilmemelidir. Gerçekten, Kerbelâ'da, Hz. Muhammed'in özel sevgisine mazhar olmuş sevgili torunu Hz. Hüseyin'in hunharca katledilmesinden dolayı İslâm dünyasında büyük infial meydana gelmiştir. Ancak bu infiali en kuvvetli şekilde ruhlarında, kalplerinde yaşatanlar Türkler olmuştur. Hal böyle iken, sünni Türklerin "Yezid" taraftarı olduğunu düşünmek, insafia bağdaşır bir hareket olmamakla birlikte tamamen siyasi bir tasarıftır. Bu siyasi yaklaşımın ateşleyicisi ise daha önce ifade ettiğimiz gibi Safevi-Osmanlı siyasi mücadelesidir.

Dertli'nin Ruhsatî'nin veya Hüznü'nün şiirlerindeki "teberra" ehl-i sünneti "Yezidi" kabul etmeyen bir düşünce sistematığı içinde yer almaktadır.

Bu üç şairin yaşadığı dönem ve mekân Bektaşî geleneginin ve bu geleneğe bağlı şairlerin hür bir sanat ortamı bulduğu bir dönemdir. Harabattı bir hayata sahip olan Dertli'nin sazına-sözüne karışan ve artak XIX. yüzyılda iyice katılan Sünni ilim çevrelerinde aradığını bulamadığı ve Bektaşî tarikatine intisap ettiği düşünülebilir. Böyle bir intisap vuku bulmaksızın da Bektaşî çevrelerinde "aramızda ayrı gayri yok" kabilinden mesaj verme niteliğiyle bu şiirler söylenmiş de olabilir.

Nitekim, hayatı boyunca ilden ile, göntülden göntüle, tekkeden tekkeye, meyhaneden meyhaneye dolanıp duran bir sanatçı ruhunun heyecanlarının ne kadar anluk, düşüncelerinin ne kadar gel-gitler içinde olduğu Dertli'nin şiirleri incelendiği zaman daha kolay anlaşılabilir. Annesinin adı Ayye, oğlunun adı Ömer olan ve bir sünni çevrede büyüyen Dertli'nin kendi çevresinde olduğu kadar bağlandığı tekkelerde de horlandığını, "iki cami arasında binamaz kaldığı"nu şu dördlüğü ne kadar trajik bir ifade kalıbı içinde anlatmaktadır:

*Ko çefü eylesin habib Dertli'ye
Tek derman etmesin tabib Dertli'ye*

*Miskin Baybazarlı garip Dertli'ye
Kimi ak kâlah der kimi kızılcık
(Ş. Kutlu, s. 155)*

Dertli'nin duygu ve düşüncelerindeki gel-giti şu dördütlüklerinde daha belirgin bir şekilde görmekteyiz:

*Bahar seli gili dağlar başında
Gör nice durulandım nice bulandım
Bir dardış şifadan boşanmış gibi
Sarüyüp zenciri hayli dolandım*

*Bıktım şu sofunun ibâdetinden
Uşandı mürşidin icâsetinden
Geçtim o tekkenin kerâmetinden
Çilla-i felekten bezdim usandı*

*Hizmeti bu imiş bize pirlerin
Hizmetin eyledim nice mîrlerin
Hayli müâllimin çok vezirlerin
Sayesinde bir Dertlilik kazandım
(Ş. Kutlu, s. 176)*

Ömrünün son deplerinde bir vasiyet şeklinde kaleme aldığı bir kalendertisinin son beyitinde Dertli "Fatihâ'dan başka bir talebinin olmadığını ifade eden ve Allah'a sığınan bir mü'mindir:

*Yoldan geçen arwahına bir Fatihâ versin
Kim görse desin: Tek şu mezar Dertli mezarıdır
(Ş. Kutlu, s. 118)*

Dertli, uzun ömrüne çok güzel şiirler, çok sanathî söyleyişler yanında sevinçler, üzüntüler, hayal kırıklıkları, heyecanlar ve ümitsiz aşaklar sığdırmış ve bunları başarıyla şiirleştirmiş bir şairdir. Onu XIX. yüzyıl Osmanlı kültür birikiminin yetiştirdiği bir güçlü milli ses olarak almak ve anlamak gerekir. Dertli'nin tarikatlerle ilgili ümit, hayal ve inkısarlarla dolu şiirlerinden yola çıkarak ona "bizdendi", "sizedendi" şeklinde yaklaşmak, hem bizi "siz", "biz" olarak böler, hem de Dertli'nin sanatkar kişiliğini gölgeler. XIX. yüzyılın Apık tarzı şiir geleneğinde Dertli gibi bir zirveyi yetiştiren Apık edebiyatını, daha bütüncü ve daha ciddi etedlerle ortaya koymak gerekir. Apık Edebiyatı incelenirken günümüzün çağdaş folklor yöntemlerinden yararlanılarak ve birkaç şiirdeki birkaç ibare üzerinde durularak değil, Apıkların sosyal çevreleri dikkate alınarak tahlil denemelerine gidilmesi gereği Dertli hakkında yapılan tahlillerin yetersizliğinden açıkça görülmektedir.